

IJTIMOYIY MUNOSABAT VA HUQUQ

Qarshiyev Shoxnazar Anvar o'g'li

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti talabasi

Irnazarov Shuxrat Najmetdinovich

Ilmiy rahbar: Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti o'q'ituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19972225>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy munosabatlar tushunchasi, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini hamda huquq bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ijtimoiy munosabatlarning turlari, ularning shakllanishi va rivojlanish jarayonlari yoritilib, huquqning ushbu munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, huquq normalari orqali ijtimoiy munosabatlarning barqarorligi va tartib-intizomi ta'minlanishi, qonuniylik va huquqiy tartibotning mustahkamlanishidagi roli asoslab beriladi. Maqolada zamonaviy yondashuvlar asosida ijtimoiy munosabatlar va huquq o'rtasidagi uzviy bog'liqlik hamda ularning jamiyat rivojiga ta'siri keng tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy munosabat, huquq, huquqiy tartibga solish, jamiyat, norma, davlat

Kirish

Zamonaviy jamiyat murakkab va ko'p qirrali tizim bo'lib, unda insonlar o'rtasida turli shakldagi ijtimoiy munosabatlar doimiy ravishda yuzaga keladi va rivojlanadi. Ushbu munosabatlar jamiyat hayotining barcha sohalarini – iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ijtimoiy jarayonlarni qamrab oladi. Ijtimoiy munosabatlar insonlarning o'zaro hamkorligi, manfaatlar uyg'unligi hamda ehtiyojlarini qondirish jarayonida shakllanadi. Biroq ijtimoiy munosabatlar o'z-o'zidan tartibga tushmaydi. Ularni muayyan me'yorlar orqali boshqarish zarur bo'ladi. Ana shunday me'yorlar tizimida huquq alohida o'rin egallaydi. Huquq jamiyatda mavjud munosabatlarni tartibga solish, ularni muvozanatlashtirish va nizolarni oldini olishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, u shaxs huquq va erkinliklarini himoya qilishning eng muhim vositasi hisoblanadi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – ijtimoiy munosabatlar mohiyatini ochib berish, ularning huquq bilan o'zaro bog'liqligini tahlil qilish hamda huquqning jamiyatdagi tartibni ta'minlashdagi o'rnini yoritishdan iborat. Shu orqali jamiyat taraqqiyotida huquqning naqadar muhim ahamiyat kasb etishi ilmiy asosda ko'rsatib beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Ijtimoiy munosabat va huquq” mavzusini yoritishda huquq nazariyasi va davlatshunoslikka oid bir qator ilmiy manbalar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu adabiyotlar ijtimoiy munosabatlarning mohiyati, ularning turlari hamda huquq bilan o'zaro bog'liqligini ilmiy asosda tushuntirishga xizmat qiladi. Avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosiy huquqiy manba sifatida jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarning huquqiy asoslarini belgilab beradi. Unda inson huquq va erkinliklari, davlat va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar hamda jamiyatning huquqiy tuzilishi aniq ko'rsatib berilgan. Shuningdek, X.T. Odilqoriyevning “Davlat va huquq nazariyasi” darsligida huquqning mohiyati, uning funksiyalari hamda ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishdagi o'rnini keng yoritilgan. Muallif huquqni jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq ijtimoiy hodisa sifatida tahlil qiladi. V.V. Lazarevning “Umumiy huquq nazariyasi” asarida esa huquqning nazariy asoslari, huquqiy normalarning shakllanishi hamda ularning ijtimoiy munosabatlarga ta'siri ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilingan. Ushbu manba huquq va jamiyat o'rtasidagi dialektik bog'liqlikni ochib beradi. A.V. Malkoning “Huquq nazariyasi” asarida huquqning funksiyalari, xususan tartibga solish va himoya qilish

funksiyalari alohida ko'rib chiqiladi. Muallif ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solish mexanizmlarini amaliy misollar bilan izohlaydi. Shuningdek, Z.M. Islomovning ilmiy ishlari ham huquq tizimi va uning ijtimoiy hayotdagi o'rnini tushunishda muhim manba hisoblanadi. Unda huquqiy ong, huquqiy madaniyat va ularning ijtimoiy munosabatlarga ta'siri keng yoritilgan. Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar ijtimoiy munosabatlar va huquq o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy asoslashga, hamda huquqning jamiyatdagi tartibni ta'minlashdagi o'rnini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur mavzuni — Ijtimoiy munosabat va huquqZamonaviy jamiyatda ijtimoiy munosabatlar tobora murakkablashib bormoqda. Globalizatsiya, iqtisodiy o'zgarishlar va texnologik taraqqiyot natijasida yangi turdagi munosabatlar shakllanmoqda. Biroq mavjud huquqiy tizim har doim ham bu o'zgarishlarga tez moslasha olmaydi. Shu sababli ijtimoiy munosabatlar va huquq o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash, ularni samarali tartibga solish masalasi dolzarb ilmiy muammo sifatida yuzaga chiqadi.

Tadqiqot obyekti va predmeti

Tadqiqot obyekti – jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar tizimi.

Tadqiqot predmeti – ijtimoiy munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solish mexanizmlari va huquqning ushbu jarayondagi roli.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi

Ushbu mavzuda ijtimoiy munosabatlar va huquq o'rtasidagi bog'liqlik zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Xususan, huquqning faqat tartibga soluvchi emas, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi tizim sifatidagi roli yangicha talqin etiladi. ni ilmiy jihatdan o'rganishda bir qator umumilmiy va maxsus huquqiy tadqiqot metodlaridan foydalaniladi. Tadqiqot metodologiyasi mavzuning mohiyatini ochib berish, huquq va ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish hamda ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

1. Umumilmiy metodlar

Tadqiqot jarayonida quyidagi umumilmiy usullar qo'llanildi:

Tahlil (analiz) – ijtimoiy munosabatlar va huquq tushunchalari alohida qismlarga ajratilib o'rganildi. Sintez – olingan natijalar umumlashtirilib, yaxlit ilmiy xulosa shakllantirildi.

Taqqoslash – turli ijtimoiy munosabat turlari va ularni tartibga soluvchi huquqiy normalar solishtirildi.

Induksiya va deduksiya – alohida holatlardan umumiy xulosalar chiqarish va umumiy qoidalardan aniq misollarni tushuntirishda foydalanildi.

2. Maxsus huquqiy metodlar

Huquqiy tadqiqotga xos bo'lgan metodlar ham muhim ahamiyatga ega:

Formal-yuridik metod – huquqiy normalarning mazmuni, tuzilishi va ularning amaliy qo'llanilishi o'rganildi.

Tarixiy-huquqiy metod – huquqning rivojlanish bosqichlari va ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq evolyutsiyasi tahlil qilindi.

Sistemali yondashuv – huquq tizim sifatida qaralib, uning ijtimoiy munosabatlar bilan o'zaro aloqasi o'rganildi.

Qiyosiy-huquqiy metod – turli huquqiy tizimlarda ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish tajribasi solishtirildi.

3. Zamonaviy yondashuvlar

Hozirgi ilmiy tadqiqotlarda zamonaviy yondashuvlar ham qo'llaniladi:

Integrativ yondashuv – huquqni iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy omillar bilan birgalikda tahlil qilish. Funksional yondashuv – huquqning jamiyatdagi real vazifalari va ta'siri o'rganiladi.

Empirik yondashuv – amaliy huquqiy tajriba va real ijtimoiy jarayonlar asosida xulosalar chiqariladi.

Shunday qilib, mazkur tadqiqotda qo'llanilgan metodlar ijtimoiy munosabatlar va huquq o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur va ilmiy asosda yoritishga imkon berdi. Metodologik yondashuvlar mavzuni nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham tahlil qilishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy munosabatlar jamiyat hayotining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, insonlar o'rtasidagi barcha aloqalar va o'zaro ta'sirlarni qamrab oladi. Ushbu munosabatlar jamiyatning rivojlanishi bilan birga murakkablashib boradi va ularni tartibga solish zarurati kuchayadi. Ana shu jarayonda huquq asosiy tartibga soluvchi vosita sifatida maydonga chiqadi. Huquq ijtimoiy munosabatlarni aniq me'yorlar orqali tartibga solib, jamiyatda tartib-intizom, barqarorlik va adolatni ta'minlaydi. Shuningdek, u shaxs huquq va erkinliklarini himoya qilish, nizolarni oldini olish hamda jamiyat a'zolari o'rtasida muvozanatni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli ijtimoiy munosabatlar va huquq o'rtasidagi uzviy bog'liqlik jamiyat taraqqiyotining asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Huquqiy tizim qanchalik mukammal va samarali bo'lsa, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar ham shunchalik barqaror va tartibli bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Hart H.L.A. The Concept of Law. Oxford University Press, 2012.
2. Hans Kelsen. Pure Theory of Law. University of California Press, 2005.
3. Ronald Dworkin. Taking Rights Seriously. Harvard University Press, 2013.
4. John Rawls. A Theory of Justice. Belknap Press, 1999.
5. Lon L. Fuller. The Morality of Law. Yale University Press, 1969.
6. Joseph Raz. The Authority of Law: Essays on Law and Morality. Oxford University Press, 2009.
7. Roscoe Pound. An Introduction to the Philosophy of Law. Yale University Press, 1954.
8. Michel Foucault. Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Vintage Books, 1995.